

Jakso 10

Ohjelman suoritus järjestelmässä

Käännös

Linkitys

Dynaaminen linkitys

Lataus

Lausekielestä suoritukseen

Käännös
lausekielestä
Linkitys
muiden
ja kirjasto-
moduulien
kanssa
Lataus
muistiin
prosessi
a
varten

Käännösyksikkö

Lausekielinen ohjelma tai
moduuli **myprog.c**

osoitteet: symbolit

Objektimoduuli

Käännetty ohjelma
(konekielellä) **myprog.obj**

osoitteet: lineaariset (per
moduuli)

Ajomoduuli

osoitteet: lineaariset,
osa puutteellisia (?) **myprog.exe**

Prosessi

Suorituskelpoinen ohjelma
osoitteet: lineaariset (virt.
avar.?)

prog.o

prog.o

math.l

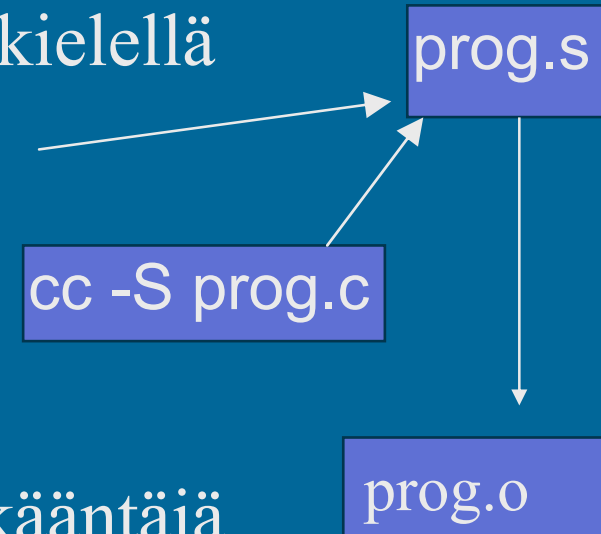
prog

Käännösyksikkö (4)

- Jollain ohjelmointikielellä kuvattu eheä kokonaisuus, joka halutaan aina kääntää yhdessä
 - kaikki yhteen liittyvät aliohjelmat
 - olioperustainen luokka
- Liian suuri kokonaisuus?
 - turhaa aikaa kääntämiseen joka muutoksen jälkeen
- Liian pieni kokonaisuus?
 - turhaa aikaa murehtia ja toteuttaa liitoksia muiden moduulien kanssa
- Käännösyksikön ohjelmointikieli ei ole tärkeä
 - niiden sitominen yhteen tapahtuu objektimoduulien tasolla

Assembler-kielinen käännösyksikkö

- Käännösyksikkö voi olla myös suoraan k.o. koneen symbolisella konekielellä kirjoitettu
 - suoraan käsin
 - kääntäjän generoimana korkean tason kielestä
- Käännöksen tekee assembler-kääntäjä tavallisen kääntäjän asemesta
 - yleensä osa tavallista kääntäjää

Objektimoduuli (8)

- Konekielinen koodi
 - moduulin sisäiset viitteet paikallaan (linearisessa muistiavaruudessa)
 - moduulin ulkopuoliset viitteet merkitty

- Linkitystä varten tiedot

RELOCATION TABLE

- tiedot niiden osoitteiden sijainnista, jotka täytyy päivittää, kun moduulin osoiteavaruus yhdistetään jonkin toisen moduulin osoiteavaruuden kanssa linkityksessä

- tiedot viittauksista moduulin ulkopuolelle

IMPORT

- tiedot kohdista joista tähän moduuliin saa viitata ulkopuolelta

EXPORT

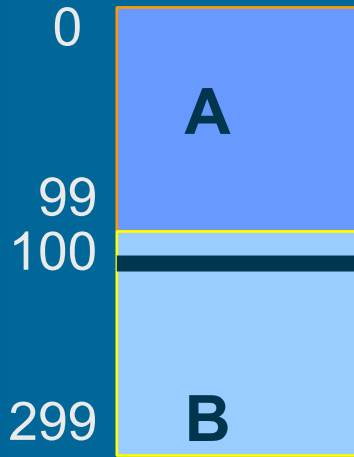
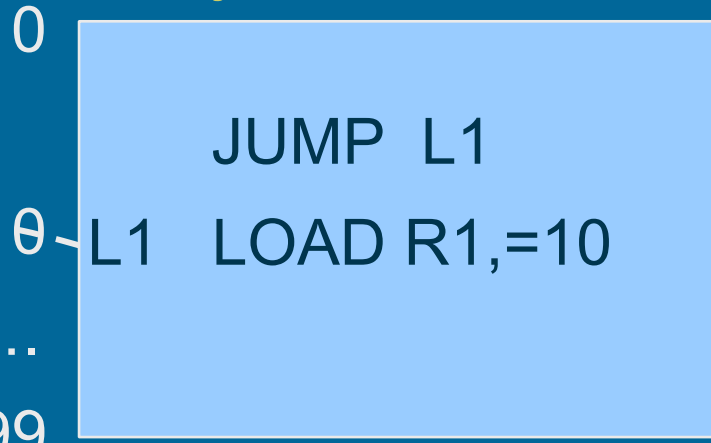
- symbolitaulu

SYMBOL TABLE

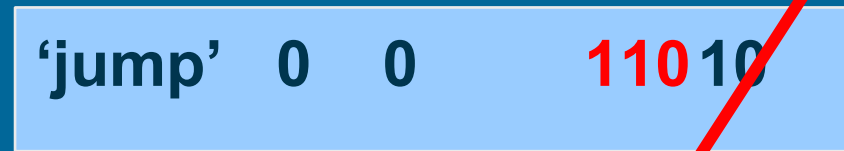
Objektimoduuli A

Objektimoduuli B

Muisti

Symbolitaulu

- Kääntäjä generoi
- Ylläpidetään linkityksen aikana
- Joskus ylläpidetään myös latauksen jälkeen virheilmoitusten tekemistä varten
 - ohjelmien kehitysympäristöt ylläpitävät symbolitaulua koko ajan
- Jätetään pois valmiista ohjelmasta
 - vie turhaa tilaa

Lähdekieli vs. konekieli (5)

- Pascal-lauseke: $N := I+J;$
- C-lauseke: $N = I+J$
- Java-lauseke: $N = I+J;$

TTK-91
symbolinen
konekieli:

```
I          DC    3
J          DC    4
N          DC    0
FORMULA:  LOAD  R1, I
          ADD   R1, J
          STORE R1, N
```

Pentium II, Motorola 680x0
ja

SPARC symbolinen
konekieli:

ks. Fig. 7-2
[Tane99]

(Assembler) kääntäjän ohjauskäskyt (4)

- Eivät varsinaista koodia
 - Niistä ei tule konekäskyjä
- Ohjaavat käännoästä
 - TTK-91: DC
 - DS
 - EQU

Pentium II:

ks. Fig. 7-3
[Tane99]

Makrot (6)

- Helpottavat ohjelmointia
- Usein toistuville koodisarjoille annetaan nimi => makrot
- Makroilla voi olla parametreja
 - useimmiten nimiparametreja (call-by-name)
- Makrot käsitellään ennen kääntämistä
 - Eivät kuulu konekieleen
 - Makron ‘kutsu’ (käyttö) korvataan makron rungolla
- Esimerkkejä
 - swap
 - aliohjelmien prologi ja epilogi
 - itse tehdyt, kääntäjän käyttämät
- Erot aliohjelmiin

ks. Fig. 7-4 ja 7-6
[Tane99]

ks. Fig. 7-5
[Tane99]

Literaalit (5)

- Vakioita

- Joko niin suuria, että eivät mahdu konekäskyn vakio-osaan

ttk-91: käskyn vakiot 2-tavuisia,

arvoalue: -32767...32767

- tai muuten vain halutaan pitää datan joukossa eikä käskyjen yhteyteen talletettuna

Pi DC 3.14159265 ; (!!??)

One DC 1 vrt. One EQU 1

OneMeg DC 1024576

- Niitä ei saisi muuttaa

```
LOAD R1, One
```

```
ADD R1,=1
```

```
STORE R1, One ; ask for trouble
```

Literaalit

- Korkean tason kielissä kaikki isot vakiot ovat literaaleja `N:=35000;` `Var myStr = "literal"`

– kääntäjän pitäisi estää literaalien muuttamisen

```
FortranX: 5 = 6;
```

```
LOAD R1,six  
STORE R1, five
```

??????

?

– literaalia ei saisi välittää viiteparametrina

- aliohjelma voisi muuttaa sen arvoa?

- Myös joissakin assemblerkielissä on literaalinen implisiittinen (automaattinen) määrittely

- helpommin luettavaa koodia

```
Load R14,  
=F'234567'
```

- literaalin 234567 tilanvaraus automaattisesti

Assembler-käännös (10)

- 1. vaihe:
 - laske käskyjen tilanvaraukset
 - ttk-91 helppoa, koska kaikki käskyt 4 tavua!
 - generoi symbolitaulu ks. Kuva 6.2
[Häkk98]
 - arvot, arvon vaatima tavumäärä
 - uudelleensijoitustiedot (omana tauluna?)
 - generoi tai käytä muita tauluja
 - literaalitaulu (tilanvaraus lopuksi)
 - kääntäjän ohjauskäskytaulu
 - operaatiokooditaulu

Assembler-käännös (2)

- 2. Vaihe

- generoi lopullinen objektimoduuli
- tulosta symbolinen assembler -listaus
- generoi taulut linkitystä varten
 - osana objektimoduulia
- anna virheilmoitukset

- 3. Vaihe

- koodin optimointi
 - voi olla jo ennen 2. vaihetta tai sen yhteydessä

ks. Kuva 6.3

[Häkkinen98]

ks. Fig. 7-16

[Tane99]

TTK-91: Assembler-käännös

	s	DC	0
	i	DC	1
0:	<u>Taas</u>	LOAD	R1, i
1:		MUL	R1, R1
2:		ADD	R1, s
3:		STORE	R1, s
4:		LOAD	R1, i
5:		ADD	R1, =1
6:		STORE	R1, i
7:		COMP	R1, =21
8:		JLES	<u>Taas</u>
9:		SVC	SP, =HALT

tunnetaan

n

Taas = 0

i = ?

s = ?

Symbolitaulu 1. vaiheen aikana

ks. kalvo 15

Symboli	tyyppi	arvo	uud. sij.tietoa
s	data	?	2, 3
i	data	?	0, 4, 6
Taas	viite	0	8
HALT	vakio	11	

Kone-
käskyt
2 ja 8

	OPER	Rj	M	Ri	ADDR
2:	ADD	1	1	0	?
				
8:	JLES	0	0	0	0

Koodi & data 1. vaiheen jälkeen

s DC 0
i DC 1

0: Taas LOAD R1, i
1: MUL R1, R1
2: ADD R1, s
3: STORE R1, s
4: LOAD R1, i
5: ADD R1, =1
6: STORE R1, i
7: COMP R1, =21
8: JLES Taas
9: SVC SP, =HALT

10: 0 ; siis s = 10
11: 1 ; siis i = 11

Kaikilla
symboleilla
tunnettu
arvo

Symbolitaulu 1. vaiheen jälkeen

ks. kalvo 17

Symboli	tyyppi	arvo	uud. sij.tietoa
s	data	10	2, 3
i	data	11	0, 4, 6
Taas	viite	0	8
HALT	vakio	11	

	OPER	Rj	M	Ri	ADDR
2:	ADD	1	1	0	10
				
8:	JLES	0	0	0	0

TTK-91-objektimoduuli

Moduulin otsake

EXPORT-hakemisto

IMPORT-hakemisto

Uudelleensijoitushakemisto

Koodi ja alustettu data

Moduulin lopuke

(Kuva 6.3
[Häkk98])

TTK-91-objektimoduuli

- Moduulin otsakeosa
 - moduulin nimi
 - linkittäjän tarvitsemia tietoja
 - objektimoduulin osien pituudet
 - käänköspäivämäärä
 - kääntäjän nimi ja versio
 - ensimmäisen suoritettavan käskyn osoite
 - ellei aina 0

TTK-91-objektimoduuli

- EXPORT-hakemisto
 - tunnukset, joihin voidaan viitata muista moduuleista
 - rutiinit, aliohjelmat, (oliot, metodit)
 - yhteiskäyttöinen data
 - tunnuksen osoite (= symbolin arvo)
 - mahdollinen käyttöoikeus
 - R/W/E/RW

TTK-91-objektimoduuli

- **IMPORT-hakemisto**
 - muissa moduuleissa määritellyt tunnukset
 - tunnus
 - niiden käskyjen osoitteet, jossa tunnus esiintyy
- **Koodi ja alustettu data**
 - alustamattomille muuttujille ei tarvitse varata (vielä) tilaa, mutta ne on otettava huomioon data-alueen koossa

TTK-91-objektimoduuli

- **Uudelleensijoitushakemisto**

- niiden käskyjen osoitteet, joiden osoiteosaa on korjattava, kun siirrytään moduulien yhteiseen osoiteavaruuteen

- suoraviivainen lisäys (joka käskyyn) ei toimi, sillä käskyn osoiteosa voi olla vakio, jota ei saa muuttaa

- erikseen

- (a) **paikalliseen dataan viittaavat** ja

- (b) **hyppykäskyt**,

sillä linkittäessä yhdistetään erikseen data- ja koodialueet

Korkean tason kielen käännös (7)

- Enemmän vaihteita

BEGIN

123.45

IF

(

- Syntaktisten alkioiden etsintä

(front end)

- Syntaksipuun generointi ja jäsenitys

- Lauseiden tunnistaminen syntaksipuun avulla

- Välikielen (välikoodin) generointi (ei aina)

Välikieliesitys ja
symbolitaulut

- Koodin generointi

(back end)

- ei (yleensä) Java-ohjelmille

Lisää
tietoa?

Kääntäjien ja
ohj. Kielten
kurssit

Linkitys

- Uudelleensijoitusongelma (relocation problem)
 - jokaisen objektimoduulin osoitteet alkavat 0:sta
 - tulosmoduulissa kaikki yhdessä lineaarisessa osoiteavaruudessa
 - useimpien moduulien kaikkia osoitteita täytyy muuttaa
 - käskyjen osoitteet
 - datan osoitteet

Linkitysesimerkki

ks. Fig. 7-14
[Tane99]

- Neljä moduulia: A, B, C ja D
- Laske joka moduulille uudelleen-
sijoitusvakio (moduulin alkuosoite)
- Lisää k.o. vakio kunkin moduulin sisäisiin viitteisiin
- Etsi kaikki moduulien väliset viitteet, ja aseta kyseisten viitteiden osoitteet oikein

(relocation constant)

ks. Fig. 7-15 (a)
[Tane99]

ks. Fig. 7-15 (b)
[Tane99]

Muuttujan X viittausten päivitys (3)

- Miten löytää linkityksen aikana kaikki kohdat, joissa muuttujaan X viitataan?
 - Vastaus 1: taulukko, jossa kaikki kohdat listattu
 - taulukko voi olla hyvin iso
 - kaikille muuttujille tilaa maksimi tarpeen verran?
 - Vastaus 2: Muuttujan X viittaukset on linkitetty keskenään linkitetyksi listaksi objektimoduulissa
 - vain linkitetyn listan alkuosoite taulukossa (tarvitaan vain yk osoite per muuttuja)
 - X :n osoitteen paikalla aluksi linkki seuraavaan käskyyn, missä X :ään viitataan
 - listan voi käyttää vain yhden kerran

Muuttujan X viitaukset linkitettyinä listana

symbolitaulu, moduuli

ABC	Symb sij	viittaus
X	700	23

lähdekoodi

```
23:  Load R1, X
```

```
...
```

```
34  Store R3, X(R1)
```

```
...
```

```
555 Add  R4, X
```

```
700 DC  0 ; X
```

objektimoduuli

```
23:  Load 1 0 34
```

```
...
```

```
34:  Store 3 1
```

```
555
```

```
...
```

```
555: Add  4 0 -1
```


Staattinen linkitys (5)

- Tavallinen (staattinen) linkitys vaatii, että kaikki ohjelmakoodissa viitatus moduulit ja kirjastorutiinit on linkitetty ennen suoritusta
- Ajomoduulista tulee hyvin iso
 - mukana myös paljon moduuleja, joihin ei yhdellä suorituskerralla tule lainkaan viittauksia
 - Esim: kääntäjässä koodin optimointikoodi, vaikka optimointia ei suoriteta
 - Esim: pelissä tasojen 8-22 moduulit, vaikka aloittelija ei pääse tasoa 3 ylemmäksi vielä kuukausiin

Dynaaminen linkitys (4)

- Jätetään linkityksessä kutsukohdat muihin moduuleihin auki
- Pienempi ajomoduli, mutta hitaampi suorittaa
- Viittaus ”ratkaisemattomaan” (eli ei-linkitettyyn) moduuliin ratkotaan suoritusaikana
 - Suoritus keskeytyy ja puuttuva moduuli linkitetään paikalleen (kaikki viittaukset siihen korjataan kuntoon)

Windows DLL

- DLL - Dynamic Link Library

- koodia, dataa tai molempia

- Säästää tilaa myös yhteiskäytön vuoksi

- Helpompi korjata virheitä

- ei tarvita uutta käännöstä eikä lähdekielistä koodia!
 - riittää kun DLL vaihdetaan uuteen
 - seuraavassa suorituksessa uusi versio käyttöön

- Ajomoduli kootaan kuten tavallinen objektimoduuli

- DLL-moduulit ja DLL-viittaukset merkitty erikoislipukkein (huomioidaan linkityksen yhteydessä)

.dll	yleinen
täpäs	
.drv	driver
.fon	font

ks. Fig. 7.19
[Tane99]

Windows DLL:n linkityksen kaksi tapaa (3)

- Epäsuora dynaaminen linkitys
- Suora dynaaminen linkitys
- DLL suoritetaan osana kutsuvaa prosessia käyttäen sen omaa aktivointitietuepinoa

DLL:n epäsuora dynaaminen linkitys

(implicit linking)

- kaikki viitatus moduulit ladataan (lataus aloitetaan) virtuaalimuistiin ja niihin viitataan staattisesti linkitetyn pienemmän liitospalikan (import library) avulla

```
...  
call stubS  
....  
stubS: "Wait until load S done"  
call S  
exit
```

DLL:n suora dynaaminen linkitys

(explicit linking)

- koodiin generoidaan suoraan viitepaikalle käskyt, joiden avulla linkitys tapahtuu tarvittaessa
- DLL ladataan vain jos siihen tulee viittaus

```
....  
"link S"  
"load S"  
call S  
.....
```

Nimien sidonta ⁽³⁾

(binding time)

- Milloin symbolin L suoritusaikainen muistiosoite sidotaan (lasketaan valmiiksi)?
 - ohjelman kirjoitusaikana?
 - käännoaikana?
 - linkityksessä?
 - latauksessa?
 - kantarekisterin asetuksen aikana?
 - osoitteen sisältämän konekäskyn suoritusaikana
- Jos muuttujan sijaintipaikkaa siirretään sitomisen jälkeen, mennään metsään ...!

virtuaaliosoite

Sijainnista riippumaton koodi

(position
independent)

- Jos koodi siirretään toiseen paikkaan, niin mitään osoitetta ei tarvitse päivittää
- Kaikki muistiviitteet ovat
 - absoluuttisia (esim. keskeytyskäsitteijän osoite)
 - suhteessa PC:hen
 - tai pinossa
- Siellä ei ole viittauksia mihinkään koodiin tai tietorakenteeseen suorien (fyysisten muistiosoitteiden avulla (tähän koodisegmenttiin))

Lataus (4)

- Ajomoduulista luodaan suorituskelpoinen prosessi (rakennetaan PCB ja sen viitteet kuntoon)
- Prosessin koodialueet (tai ainakin sen pääohjelma) ja tarvittava ladataan muistiin, prosessi siirretään R to-R jonoon
- Sitten kun prosessi saa suoritusvuoron suorittimella, MMU ja laiterekisterit ladataan PCB:n avulla tämän prosessin tiedoilla
 - virtuaalimuistia käytettäessä nimien sidonta tehdään viime hetkellä (konekäskyn suoritusaikana) MMU:n avulla

-- Jakson 10 loppu --

Andy	14025	0
Anton	31253	4
Cathy	65254	5
Dick	54185	0
Erk	47357	6
Frances	56445	3
Frank	14332	3
Gerrit	32334	4
Hans	44545	4
Henri	75544	2
Jan	17097	5
Jaco	64533	6
Maarten	23287	0
Reind	63453	1
Roeel	76784	7
Willem	34544	6
Wiebren	34344	1

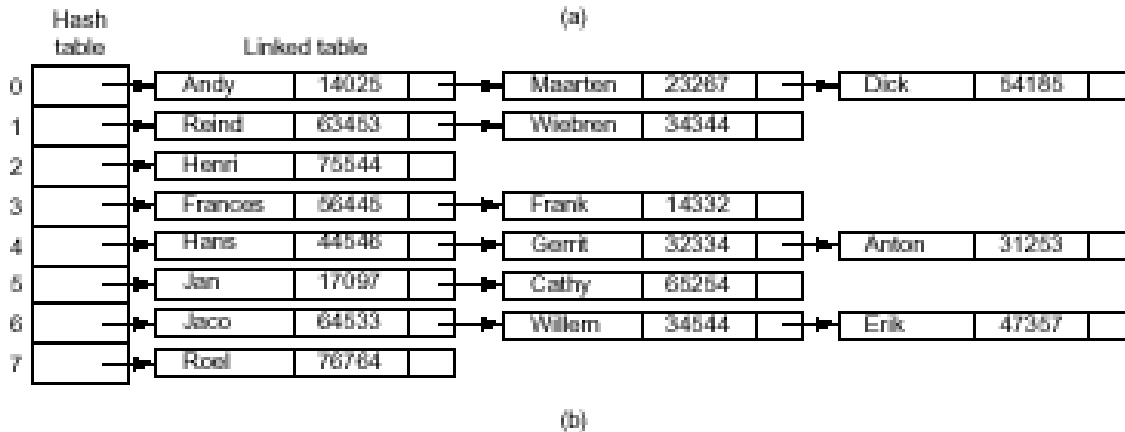

Figure 7-12. Hash coding. (a) Symbols, values, and the hash codes derived from the symbols. (b) Eight-entry hash table with linked lists of symbols and values.

[Tane99]